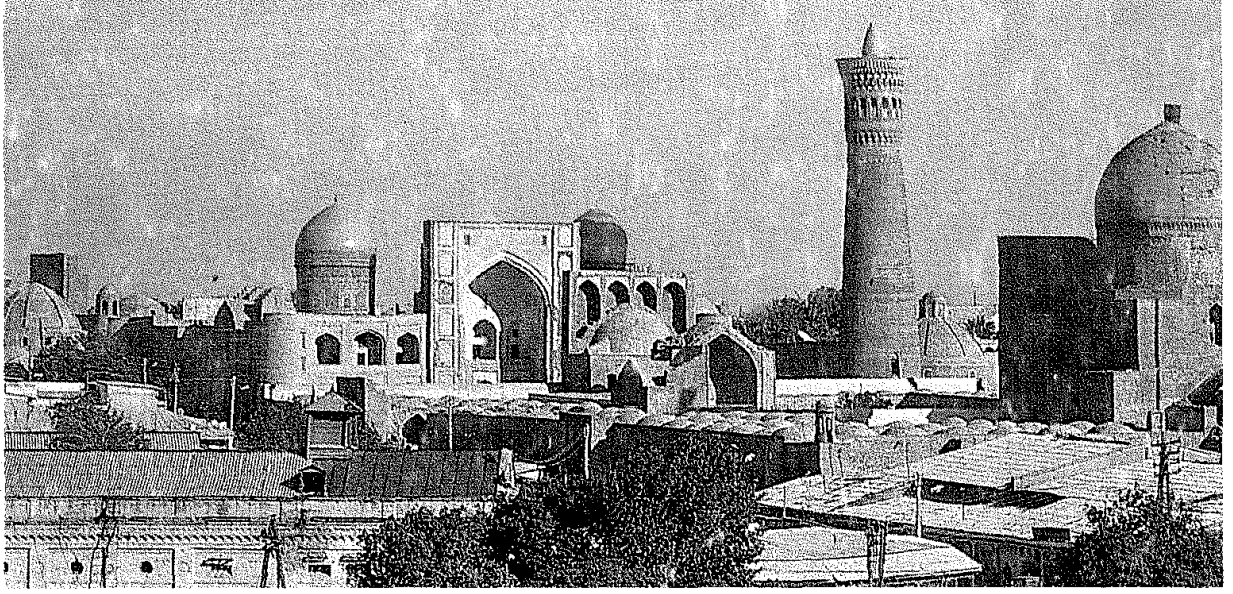

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
GEVHER NESİBE TIP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YAYIN NO: 22

BÜYÜK TÜRK - İSLÂM BİLGİNİ

B U H Â R İ

(811- 869)

-ULUSLARARASI SEMPOZYUM-

18-20 HAZİRAN 1987

Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? / Âyet

Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin.

BUHÂRİ

Buhâri Kongresi Tebliğleri

18-20 Haziran 1987

KAYSERİ

EDİTÖR

Prof.Dr. Ahmet Hulûsi KÖKER

(Tebliğin dil ve bilimsel sorumlulukları konuşmacılara aittir)

Her Hakkı Saklıdır

ISBN: 975-8013-14-9

Dizgi-Baskı
Erciyes Üniversitesi Matbaası
KAYSERİ - 1996

HADİSÇİ OLARAK BUHÂRÎ***

Yusuf ÇELEBİ*

Çev: M. Ali ORHAN**

Buhârî'nin Hicrî 3.asır Milâdî 10.asırdaki yolculuklarından bahsederken söz konusu yolculukların ne kadar zor olduğu, tekrar, henüz mevcut olan okulların eğitim için pek elverişli olmadığı, Üniversite veya benzeri okulların bulunmadığı nazar-ı dikkate alınmalıdır. Günümüzde ise, bir çok üniversite ve benzeri okulların bolluğu ve kütüphanelerin kitaplarla dolu olması karşısında ilmî araştırmaların eksik oluşu dikkat çekicidir. Buna en açık örnek söz konusu üniversitelerdeki araştırma görevlilerinin en küçük bir araştırma konusunda kaynak yetersizliğinden yakınmamalarıdır.

Peki acaba? Buhari bu işi nasıl gerçekleştirdi? İslâm Dünyasını bir ucundan diğer ucuna defalarca nasıl katetti. Mısır'dan, Hicaz'dan, Şam'dan ve Bağdat'tan ilim alarak ve asla tek senetle yetinmeyerek, belli şeyhlerinin sayısını artırarak, belli bir birikim oluşturmak için uğraşiyor. Örneğin, Ahmet b. Hanbel, İshak b. Rahaveyh, Ali b. Medenî ile yetinmiyor. Geniş bir konuma sahip olan İslâm Dünyasını ilim uğruna defalarca kat ediyor. İşte bugün bu şartları Buhârî'den söz ederken göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Buhârî'nin bu gezileri Avrupa'ya dört beş yıllığına ilim tahsili için gitmeye hiç benzemez. O'nun bu gezileri uzun yıllardan ibarettir. Yine onun bu gezileri bir hoca ziyareti veya bir üniversite ile diğer üniversitenin aralarında tertip ettikleri gezi gibi de değildir. O'nun söz konusu gezileri bütün İslâm dünyasının alimlerinden ilim almak için yapılan bir gezi niteliğindedir.

Yine dikkati nazara alınması gereken bir husus da şudur: Acaba Buhârî gittiği yerlerde nasıl karşılanıyordu? Günümüzde öğrenci yurtları var, sosyal güvence var. Acaba o asırda durum nasıldı. Buhârî, gittiği yerlere, kitaplarını ve kağıtlarını nasıl götürüyordu? Şayet gittiği yerde kalması icab ediyorduydu O'nu kim karşılıyordu? Ve bu geniş İslâm Dünyası Buhârî'nin konuştuğu tek dili nasıl konuşuyordu?

Buhârî'nin yürüyerek ilim uğruna gezdiği bölgeler, Buhârî'nin işini kolaylaştırmada önemli rol oynayan tek dili konuşuluyor olması gibi. İşte bu etkende, bu hususta, nerede olursan olsun, araştırma yapanların dikkatinden kaçmamalıdır.

Buhârî, arap değildi. Acaba o, Kur'an dili olan, müslümanların dili olan, vahy dili olan Arapça'yı nasıl öğrendi? Buhârî hakkında yazacak alimlerimiz, muhakkak Buhârî'nin yaşadığı onuncu asrı iyi bilmeleri gereklidir. O devirde Avrupa cehalet ve

* Ezher Üniversitesi Rektör V.

** Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arapça Ok.

*** Tebliğin ismi tarafımızdan konmuştur.

karanlıklar içindeydi ve Buhârî'nin gezdiği ve konuştuğu yerlerde ancak İslâm'ın nuru ve Arapça var idi.

Buhârî'nin devrinde, Rusya'da, Arabistan'da, Türkiye'de ve diğer yerlerde çok çeşitli toplumlar var idi. Ancak Buhârî ekolünün gelişiminde etkili olan toplumun konuştuğu dili idi. Bilimsel, iyi niyetli ve güvenilir bir tutumla araştırmak gerekir.

Buhârî hakkında konuşanların -ki bu konuşanlar kim olursa olsun şunu iyi bilmeleri gerekir:

- a- Geniş çaptaki yolculuklarını,
- b- Sayısız hocaların olduğunu,
- c- Eserlerini telif ederken kullandığı dili.

İşte bu unsurlar Buhârî ekolünün oluşumunda en etkili olan faktörlerdir. Sonra, Buhârî'nin sayısız hocalarının Buhârî hakkında ne düşündüklerini ve görüşlerini bilmek lazımdır.

Bilindiği üzere, her bölgenin, çeşitli örflerin, kültürlerin, insan kişiliğinin gelişmesi üzerinde etkileri vardır.

Buhârî'nin ilişki içinde olduğu kişiler, birçok ve değişik bölgelerdendir. Örneğin, bazıları Horasan'dan, bazıları Şam'dan, bazıları Irak'tan ve bazıları da Mısır'dandır. Bütün bunlar, çok ve değişik yerlerden olmasına rağmen, hiçbiri itiraz etmeksizin Buhârî'nin hadisteki imamlığını nasıl kabul etmişlerdir?

Bizler bir araştırmacı olarak, tarafsız ve araştırma esnasında hiç bir dış etkiden etkilenmememiz gerekmektedir. Ondan sonra, Buhârî'nin yetişmiş olduğu aile çevresine bakmamız gerekmektedir. Buhârî'nin babası, iyi alimlerdenidir. Burada biraz durmak gerekir. Çünkü çocukta bilindiği üzere, babasından gördüğü şeyler yer eder. O, beyaz bir kağıt gibidir. Bu beyaz kağıtta ilk yazılacak harfler, babasının evinden gördüğü şeylerdir.

Buhârî, sade ve temiz bir ortamdan gelmiştir. Bu hususta kimse bir şey diyemez. İşte bundan dolayı henüz yaşı on iken hadis ezberlemeye başlamıştır. Dokuz yaşındayken Kur'an'ı ezberlemiştir. Bütün çevresinin ve hocalarının güvenini kazanmıştır. Hiç şaşmayalım ki bütün bunlar yetişmiş olduğu çevrenin etkisindedir.

Doktorların arasında bir anket, sayım yapılırsa ve bunların danışmanlarına, "sizden doktora diploması alan şu doktorların kusurlarını sayınız" denilse, hangilerin kusur ve noksandan uzaktır? İşte böyle zor bir sınavdan Buhârî kusursuz ve eksiksiz olarak çıkan tek kişilerdendir. Hatta Semerkand ve Bağdat alimleri onu imtihan etmeye karar vermiş, Şam hadislerinin metinlerini, Bağdat hadislerinin senetleriyle ve bunun aksini de yaparak karıştırmışlar, O, çabucak, her metni ait olduğu senede bağlamıştır. Acaba hangimiz, ister geçmişte ister günümüzde böyle bir sınava dayanabilir? Zannederseniz, çoğumuz alacağı diplomadan da vazgeçer.

Buhârî, ekolünü oluşturmada önce kendisi için şöyle bir sistem koydu:

a- Sahih hadisin dışında hiç bir hadis kabul etmemek,

b- Bu sahih hadisleri ancak kendini temiz hissettiği zaman yazmak,

O'nun oluşturduğu sistemi, ister geçmişte veya gelecekte, ister doğuda ve batıda kim kendi üzerinde uygulayabilir? Uğraştığı alan, nefsin etki etmesine müsait. İşte bütün bu saydıklarımızın delili, önce abdest alması, hadisi yazıp veya yazmaması için iki rekat istihare namazı kılması. Yaptığı bu şeyler, nefse zor gelen bir görevdir. Sonra, hadisi kabul etmesi için, hadisin Hz. Peygamber'e (S.A.V) kadar merfu olmasını şart koşmasıdır. Yani ravilerden hiç biri Hz. Peygamber'e kadarki senette düşmemesidir. Yine ravinin adil ve zâbit kişiliğe vakıf olması. Aslında bu kelimeleri fazlaca açıklamak gerekir. Biz burada özet geçiyoruz.

İmam Buhârî, ravide adaleti ve kalbinin temizliğini şart koşmuştur. Bundan dolayı bize kendi niyetinin Allah ve Rasulunun rızası ile olduğunu kanıtlamak için, kitabının başına "ameller, niyetlere bağlıdır", hadisini koymuştur. Yine Buhârî, kendinde sonrası için bir çok öğrenci de yetiştirmiştir. Bu öğrencilerden biri de Müslim'dir. Sanırım, siz, Müslim'in ve o'nun meşhur sözünü biliyorsunuzdur: Müslim, Buhârî'nin başını öptükten sonra ona hitaben şöyle demiştir: "Müsaade et, ayağının altını öpeyim".

Müslim, hadislerinin kabulünde kendisinden yeni bir şey getirmemiştir. Yine İbn Mace, Tirmizi, hadisleri kabul etmek için koydukları şart ve kuralları İmam Buhârî'den almışlardır. Onlar, bu ağacın birer dallarını teşkil etmektedirler.

Şer'î hükümlere kaynak olacak olan sahih hadisleri diğer hadislerden ayırmak için Buhârî, kural ve yöntemlerini hocası İshak b.Râhaveyh'in isteği üzerine koymuştur. Öte yandan bu işi yapacak kişinin ruhî, vicdanî, ahlaki ve nezahat yönüyle belirli bir mertebeye gelmesinin gerekliliğini hisseden ve bilen Buhârî, Sahih'inden önce Edeb el-Müfred adlı kitabını yazmıştır. Bu kitabında o, ahlaki değerler üzerinde durmuştur.

Buhârî bütün bunlara rastgele yapmamış, herşeyin bilincinde olarak yapmış ve cerh ile tadile ölçüler getirmiştir. O'ndan sonra gelenler, hep bu ölçülerden yararlanmışlardır. O, bu konuda onlara ışık tutmuştur. Kendinden sonra gelenlere, daima hadiste ve hadis toplamadaki temelleri oluşturmada, cerh ve tadil hocaları olmuştur.